

Voor mijn moeder, N.A. Masturah Seman, en mijn vader, Seman Said Harun, voor mijn leerkrachten, ibu Muslimah Hafsari en bapak Harfan Efendi Noor, en voor de tien beste vrienden uit mijn kindertijd, de leden van Laskar Pelangi – de Regenboogbende

Tien nieuwe leerlingen

Die ochtend, toen ik nog maar een kind was, zat ik op een lange bank voor een school. De tak van een oude *filicium* bood me schaduw. Mijn vader zat naast me, had zijn arm om mijn schouders geslagen terwijl hij de andere ouders en kinderen die naast elkaar op de bank voor ons zaten, stuk voor stuk glimlachend toeknikte. Het was een belangrijke dag: de eerste dag op de basisschool.

Aan het eind van de lange banken was een open deur, en daarachter lag een leeg klaslokaal. Het deurkozijn hing scheef. Eigenlijk helde de hele school over alsof hij elk moment kon instorten. In de deuropening stonden twee leerkrachten, als een gastheer en een gastvrouw die hun gasten verwelkomen op een feest. Er was een oude man met een geduldig gezicht, *bapak** K.A. Harfan Efendi Noor, of *pak* Harfan – de schooldirecteur – en een jonge vrouw die een *jilbab* of hoofddoek droeg, *ibu* N.A. Muslimah Hafsari, afgekort tot *bu* Mus. Ze glimlachten, net als mijn vader.

Maar bij *bu* Mus was het een gedwongen glimlachje: ze was bang. Haar gezicht stond gespannen en vertrok zenuwachtig. Ze bleef het aantal kinderen op de lange banken maar tellen, was te bezorgd om zich er nog om te bekommeren dat het zweet op haar oogleden stroomde. Het zweet bedierf de poeder van haar make-up, vormde strepen op haar gezicht, waardoor ze deed denken aan de bediende van de koningin in *Dul Muluk*, een oeroud toneelstuk in onze kampong.

* Op p.315 is een verklarende woordenlijst opgenomen.

‘Negen kinderen, maar negen, *paṃanda guru*, nog steeds één te weinig,’ zei ze ongerust tegen de directeur. Pak Harfan staarde haar aan met een lege blik in zijn ogen.

Ik was ook bang. Bang door de rusteloze bu Mus en doordat ik voelde hoe mijn vaders last zich over mijn hele lichaam verspreidde. Hoewel hij die ochtend een ontspannen indruk maakte, ver raadde zijn ruwe arm om mijn nek zijn snelle hartslag. Het was voor een mijnwerker van zevenenveertig met een stel kinderen en een klein salaris niet zo eenvoudig om zijn zoon naar school te sturen. Het zou een stuk eenvoudiger zijn geweest om me als hulpje naar een Chinese kruidenierskraam op de markt te sturen, of naar de kust, om als koelie te werken en zo de financiële last van mijn familie te helpen dragen. Als je een kind naar school stuurde, zat je jarenlang aan kosten vast, en dat was geen sinecure voor ons gezin.

Mijn arme vader.

Ik durfde hem niet aan te kijken.

Mijn vader was niet de enige die beefde. Aan de gezichten van alle ouders was te zien dat hun gedachten, net als die van mijn vader, afdwaalden naar de ochtendmarkt, terwijl ze zich voorstelden dat hun zoon beter kon gaan werken. Deze ouders waren er niet van overtuigd dat de scholing van hun kinderen, die ze zich maar tot het voortgezet onderwijs konden veroorloven, hun gezin een meer rooskleurige toekomst zou bieden. Op deze ochtend moesten ze op deze school zijn om geen verwijten van ambtenaren te krijgen dat ze hun kinderen niet naar school stuurden, of om zich te schikken naar de moderne eis dat hun kinderen moesten worden bevrijd van het analfabetisme.

Ik kende alle ouders en kinderen die voor me zaten – behalve één klein vies jongetje met rode krullen dat zich probeerde los te wurmen uit de greep van zijn vader. Zijn vader had geen schoenen aan en droeg een goedkope katoenen broek.

Verder waren het allemaal goede vrienden van me. Zoals Trapani, die bij zijn moeder op schoot zat, of Kucai, die naast zijn vader zat, of Sahara, die net nog heel boos op haar moeder was gewor-

den omdat ze vlug het klaslokaal in had willen lopen, of Syahdan, die door niemand werd vergezeld. We waren buren, Maleiers van de armste gemeenschap op het eiland Belitung. En deze school, de muhammadiyahschool voor basisonderwijs, was ook de armste kampongschool van Belitung. Er waren maar drie redenen waarom ouders hun kinderen op deze school deden. In de eerste plaats hoefde je op de muhammadiyahschool geen schoolgeld te betalen en mochten ouders bijdragen wat ze zich konden veroorloven wanneer dat ging. In de tweede plaats waren ouders bang dat kinderen een zwak karakter hadden en gemakkelijk door de duivel op het slechte pad konden worden gebracht, en daarom wilden ze dat hun kroost al van jongs af aan degelijk islamitisch onderwijs kreeg. In de derde plaats werd hun kind op geen enkele andere school toegelaten.

Bu Mus, die steeds ongeduriger werd, staarde naar de hoofdweg in de hoop dat er alsnog een nieuwe leerling zou komen. Bij het zien van haar ijdele hoop sloeg ons de schrik om het hart. Het departement van Onderwijs en Cultuur van Zuid-Sumatra had een waarschuwing gestuurd: als de muhammadiyahschool voor basisonderwijs minder dan tien nieuwe leerlingen had, zou de oudste school van Belitung worden gesloten. Zodoende waren bu Mus en pak Harfan bang dat de school zou moeten sluiten, waren de ouders bang voor de kosten en waren wij – de negen kleine kinderen die tussen hen in zaten – bang dat we misschien toch niet naar school zouden gaan.

Vorig jaar had de muhammadiyahschool maar elf leerlingen gehad. Pak Harfan was dit jaar pessimistisch gestemd. Hij had heimelijk een toespraakje voorbereid voor als de school zou moeten sluiten.

‘We wachten tot elf uur,’ zei pak Harfan tegen bu Mus en de ouders, die toch al weinig hoop hadden. Niemand zei iets. Bu Mus had een gezwollen gezicht van ingehouden tranen. Dit was haar eerste dag als schooljuffrouw, een moment waar ze al heel lang van droomde. Ze had net haar diploma gehaald op de Sekolah Kepan-

daian Putri (de Meisjesschool voor Beroepsonderwijs), een school voor voortgezet onderwijs in de hoofdstad van het regentschap, Tanjungpandan. Ze was pas vijftien. Ze stond als een standbeeld onder de bel naar het brede schoolplein en de hoofdweg te staren. Er verscheen niemand. De zon klom hoger aan de hemel, op weg naar het midden van de dag. Het wachten op nog één leerling leek op een poging om de wind te vangen.

De andere kinderen en ik waren ontroostbaar. We lieten ons hoofd hangen.

Om vijf voor elf kon bu Mus haar misnoegdheid niet langer verbergen. Haar grote dromen voor deze school zouden al vervliegen voor ze zelfs maar waren begonnen, en er zou weldra een eind komen aan tweeëndertig jaar trouwe, onbezoldigde dienst door pak Harfan.

‘Negen kinderen maar, pamanda guru,’ zei bu Mus. Ze kon niet meer helder denken, herhaalde telkens wat iedereen al wist.

Ten slotte was de tijd voorbij. Het was al vijf over elf en het totale aantal leerlingen was nog steeds niet gelijk aan tien. Ik haalde mijn vaders arm van mijn schouders. Sahara snikte dicht tegen haar moeder aan. Ze droeg sokken en schoenen, een jilbab en een bloes, en ze had ook schriften, een waterfles en een rugzak – allemaal nieuw.

Pak Harfan liep naar de ouders toe om hen stuk voor stuk te begroeten. Het was verschrikkelijk. De ouders klopten hem op zijn rug om hem te troosten, en de ogen van bu Mus glinsterden door de opwellende tranen. Pak Harfan maakte zich op voor zijn laatste toespraak. Maar toen hij zijn eerste woorden wilde uitspreken, ‘*Assalamu’alaikum*, vrede zij met u’, slaakte Trapani een kreet en wees naar de rand van het schoolplein, waardoor iedereen schrok.

‘Harun!’

We draaiden ons om. In de verte zagen we een lange, magere jongen onhandig onze kant op komen. Zijn kleren en zijn kapsel waren heel keurig. Hij droeg een wit shirt met lange mouwen dat in zijn korte broek was gestopt. Zijn knieën sloegen tegen elkaar

tijdens het lopen, vormden een x terwijl zijn lichaam voortwagelde. Een gezette vrouw van middelbare leeftijd deed haar uiterste best om hem niet los te laten. Die jongen was Harun, een grappige jongen en een goede vriend van ons. Hij was al vijftien, even oud als bu Mus, maar verstandelijk liep hij een beetje achter. Hij was buitengewoon blij en rende half, alsof hij popelde van verlangen om bij ons te komen. Zijn moeder strompelde achter hem aan en probeerde zijn hand te blijven vasthouden.

Ze waren allebei bijna buiten adem toen ze bij pak Harfan arriveerden.

‘Bapak guru,’ zei zijn moeder, naar adem happend. ‘Laat Harun alstublieft toe. De school voor speciaal onderwijs is helemaal op het eiland Bangka. We hebben geen geld om hem daarheen te sturen. En het belangrijkste is dat het beter voor hem is om hier op school te zitten dan thuis te zijn, waar hij alleen maar achter mijn kuikens aan jaagt.’

Harun lachte van oor tot oor, waardoor zijn lange gele tanden te zien waren.

Pak Harfan lachte ook. Hij keek bu Mus aan en haalde zijn schouders op. ‘Dan zijn het er tien,’ zei hij.

Harun had ons gered! We klapten en juichten. Sahara, die niet langer kon blijven zitten, ging rechtop staan om de plooiën van haar jilbab recht te trekken en pakte vastberaden haar rugzak. Bu Mus bloosde. Haar tranen verdwenen en ze wiste het zweet van haar gezicht vol poedervegen.

De pijnboomman

Bu Mus zag eruit als een ontluikende reuzenlelie uit de Himalaya: haar sluier had de zachtwitte kleur van de lelie en haar kleren verspreidden zelfs de vanillegeur van de bloem. Ze ging de ouders langs die op de lange banken zaten, om vriendelijk een praatje te maken voordat ze onze namen zou afroepen. Iedereen was de klas al in gelopen en had te horen gekregen naast wie hij kwam te zitten, behalve ik en het kleine vuile jongetje met de rode krullen dat ik niet kende. Hij kon niet stilzitten en hij rook naar verbrand rubber.

‘Pak Cik, uw zoon deelt een bankje met Lintang,’ zei bu Mus tegen mijn vader.

O, dus zo heette hij, Lintang. Wat een vreemde naam.

Zodra Lintang het besluit hoorde, wurmde hij zich los en ontsnapte hij aan de greep van zijn vader, waarna hij opsprong en de klas in rende om in zijn eentje zijn plaats te zoeken. Hij was net een opgetogen klein kind dat op een pony zit en er niet meer af wil komen. Hij was zojuist over het lot heen gesprongen en greep zijn onderwijs nu bij de hoorns.

Bu Mus liep naar Lintangs vader. Hij leek op een pijnboom die door de bliksem is getroffen: zwart, dor, mager en stijf. Hij was visser, maar zijn gezicht deed meer denken aan een vriendelijke herder, liet zien dat hij een beminnelijke, goedhartige en optimistische man was. In tegenstelling tot andere vissers praatte hij zachtjes. Maar net als de meeste Indonesiërs beseftte hij niet dat onderwijs een basisrecht is.

Lintangs familie kwam uit Tanjung Kelumpang, een kampong vlak aan zee. Om daar te komen moest je door vier gebieden met palmen waarvan de bladeren als dakbedekking werden gebruikt, drassige stukken land die de mensen uit onze kampong doodeng vonden. In die griezelige palmbossen kon je vaak krokodillen zo groot als kokosbomen de weg zien oversteken. Lintangs kampong aan de kust lag in het oostelijkste deel van de provincie Sumatra en was waarschijnlijk het meest geïsoleerde en armste deel van het eiland Belitung. Voor Lintang was het stadsdistrict van onze school net een wereldstad en om daar te komen moest hij al bij het subuh, het vroege ochtendgebed, omstreeks vier uur, op zijn fiets stappen.

Ongetwijfeld waren de mannen uit alle vorige generaties van zijn familie niet in staat geweest zich uit de armoede op te werken, waardoor ze onvermijdelijk vissers waren geworden binnen de Maleise gemeenschap. Die vissers konden niet voor zichzelf werken – niet bij gebrek aan zee, maar bij gebrek aan boten. Dit jaar wilde Lintangs vader die cyclus doorbreken. Zijn oudste zoon, Lintang, zou geen visser worden zoals hij. In plaats daarvan zou Lintang naast het andere kleine jongetje met krullend haar zitten – naast mij – en elke dag naar school en weer terug fietsen. Als het zijn ware roeping was om visser te worden, zou de rit van veertig kilometer over een rode onverharde weg zijn vastberadenheid wel breken. De brandlucht die me eerder was opgevallen, was de lucht van zijn *cunghai*-sandalen, die van autobanden waren gemaakt. Ze waren versleten doordat Lintang zo lang had moeten fietsen. Ach! En nog wel zo'n klein jongetje...

Toen ik me in de klas bij Lintang voegde, begroette hij me met een ferme handdruk. Hij praatte onophoudelijk, vol belangstelling en met een grappig Belitungs accent dat kenmerkend was voor die afgelegen streek. Zijn ogen lichtten op terwijl hij geanimeerd de klas rondkeek. Hij was net een kanonnierplantje. Als er waterdruppels op de blaadjes vallen, vuurt het stuifmeel af – sprankelend, opvevend en vol leven.

Bu Mus deelde vervolgens formulieren uit waarop de ouders hun naam, beroep en adres moesten schrijven. Alle ouders waren druk bezig het formulier in te vullen, behalve Lintangs vader. Het leek net of het formulier niet in zijn handen thuishoorde. Hij stond op met een onzeker gezicht.

‘Ibu guru,’ zei hij langzaam, ‘neem me niet kwalijk, maar ik kan niet lezen of schrijven.’

Lintangs vader voegde er ook nog klaaglijk aan toe dat hij niet eens wist wanneer hij was geboren. Ineens stond Lintang op van zijn stoel en liep naar zijn vader, pakte het formulier uit zijn handen en riep: ‘Ik zal dit formulier later invullen, ibunda guru, als ik heb leren lezen en schrijven!’

Iedereen verbaasde zich erover dat Lintang, zo’n klein jongetje, zijn vader verdedigde. Zijn hoofd draaide rond als de kop van een uil. Het allegaartje in onze klas – een houten liniaal, de vaas van klei (een handenarbeidproject van een zesdeklasser) op het bureau van bu Mus, het ouderwetse schoolbord en het krijt dat overal op de vloer lag en soms alweer tot stof was vermalen – vond hij absoluut fascinerend.

Met een bitterzoet glimlachje zag de pijnboomman zijn zoon steeds enthousiaster worden. Ik begreep het. Deze man, die niet wist wanneer hij jarig was, stelde zich voor hoe diepongelukkig zijn zoon zou zijn als hij in het eerste of tweede jaar van het voortgezet onderwijs van school zou moeten om de klassieke redenen, namelijk geldgebrek of de oneerlijke eisen die het leven stelde. Voor hem was onderwijs een raadsel.

Die ochtend zou ik me tientallen jaren blijven herinneren. Die ochtend zag ik hoe Lintang onhandig een groot, stomp potlood vastpakte, alsof het een groot mes was. Zijn vader had het verkeerde potlood voor hem gekocht. Het had twee verschillende kleuren, de ene kant rood en de andere blauw. Was dat niet zo’n potlood dat kleermakers gebruiken om merkjes op kleren te zetten? Of schoenmakers om het leer te markeren? Wat voor potlood het ook

was, het was duidelijk niet bestemd om mee te schrijven.

Het schrift dat hij had gekocht was ook verkeerd. Het had een donkerblauw kapt en elke regel bestond uit drie lijntjes. Was dat niet het schrift dat we in de tweede klas zouden gebruiken als we schuin leerden schrijven? Maar wat ik nooit zal vergeten is dat ik er die ochtend getuige van was dat een jongetje van de kust, mijn buurman, voor de allereerste keer een potlood en een schrift vasthad. En alles wat hij de jaren daarna zou schrijven zou voortkomen uit een heldere geest, en elke zin die hij sprak zou een stralend licht zijn. En na verloop van tijd zou dat arme jongetje van de kust de donkere regenwolk die deze school zo lang had overschaduwde, met zijn felle licht verdrijven, terwijl hij zich ontwikkelde tot de briljantste persoon die ik ooit heb gekend.

3

De vitrine

Het is niet moeilijk om onze school te beschrijven. Het was een van de honderden – misschien wel duizenden – arme scholen in Indonesië waar maar een dolle geit tegen op hoefde te botsen om hem te laten instorten en in duigen te laten vallen.

We hadden slechts twee leerkrachten voor alle vakken en klassen. We hadden geen uniformen. We hadden niet eens een wc. Onze school stond aan de rand van een bos, dus konden we gewoon tussen de struiken glippen als we onze behoefte moesten doen. Er was ook een gemakhuisje, maar dan moest de juf mee omdat daar slangen konden zitten.

We hadden evenmin een EHBO-trommel. Als we ziek waren, wat er ook aan mocht mankeren – diarree, een zwelling, hoesten, griep, jeuk – kregen we van de juf een grote ronde pil die aan een knoop van een regenjas deed denken. Hij was wit en smaakte bitter, en als je hem had ingenomen had je een vol gevoel. Er stonden drie grote letters op de pil: apc, aspirine, fenacetine en cafeïne. De apc-pil was legendarisch tot in de uithoeken van Belitung als een magisch medicijn dat alle ziekten kon genezen. Dat algemene wondermiddel was de oplossing van de overheid om het feit te compenseren dat er zo weinig geld aan de gezondheidszorg van de armen werd besteed.

Onze school werd nooit bezocht door functionarissen, schoolbestuurders of parlementsleden. De enige vaste bezoeker was een man die gekleed was als een ninja. Hij had een grote aluminium buis op zijn rug en sleepte een slang achter zich aan. Hij zag eruit

alsof hij naar de maan ging. Die man werd door het ministerie van Gezondheid gestuurd om met een chemisch gas te spuiten tegen de muskieten. Wanneer de dikke witte wolkjes als rooksignalen opstegen, juichten en schreeuwden we van plezier.

Onze school werd niet bewaakt, omdat er niets te halen viel. Een vlaggenmast van gele bamboe met de Indonesische vlag was het enige waaruit bleek dat het een schoolgebouw was. Een groen bord met daarop een zon met witte stralen hing scheef aan de vlaggenmast. In het midden stond:

S D M D

Sekolah Dasar Muhammadiyah

Vlak onder de zon stond een regel in het Arabisch. Toen ik in de tweede klas het Arabisch onder de knie kreeg, wist ik dat er stond: *Amar makruf nahi mungkar*, dat wil zeggen: Doe wat goed is en voorkom wat slecht is – het voornaamste principe van de Muhammadiyah, de op een na grootste islamitische organisatie in Indonesië met meer dan dertig miljoen leden. Die woorden werden in onze ziel gegrift en bleven daar staan tijdens onze weg naar de volwassenheid; we konden ze dromen.

Als je onze school vanuit de verte zag, leek het of hij elk moment kon omvallen. De oude houten balken liepen schuin af, konden het gewicht van het zware dak niet dragen. Het leek wel een kopraschuur. Het gebouw was niet opgetrokken volgens juiste architectonische principes. De ramen en de deur konden niet op slot omdat ze niet symmetrisch liepen met de kozijnen, maar ze hoefden toch nooit te worden afgesloten.

De sfeer in de klas zou je kunnen beschrijven met woorden als onderbenut, verbazingwekkend en schrijnend aandoenlijk. Onderbenut was, onder andere, een gammele vitrine met een deurtje dat bleef openhangen. Er was een wig van papier nodig om het dicht te houden. In een fatsoenlijk klaslokaal zouden in zo'n vitrine foto's staan van geslaagde oud-leerlingen, of van de directeur met

ministers van Onderwijs, of van de onderdirecteur met staatssecretarissen van Onderwijs; of zo'n glazen kast zou worden gebruikt om insignes, medailles, certificaten en trofeeën van prestigieuze prestaties van de school tentoon te stellen. Maar in onze klas stond de grote vitrine onaangeraakt in een hoek. Het was een zielig onderdeel van het meubilair, zonder enige inhoud, omdat geen enkele overheidsfunctionaris onze leerkrachten wilde bezoeken, er geen oud-leerlingen waren op wie we trots konden zijn en wij al helemaal nog geen prestigieuze prestaties hadden geleverd.

In tegenstelling tot de lokalen van andere basisscholen hingen er in onze klas geen tabellen met de tafels van vermenigvuldiging. We hadden ook geen kalender. Er hingen niet eens foto's van de president en de vicepresident van Indonesië en van ons nationale symbool, de vreemde vogel die altijd naar rechts kijkt en een staart met acht veren heeft. Het enige dat in onze klas hing was een poster. Hij hing vlak achter het bureau van bu Mus en bevond zich daar om een groot gat in een van de muurplanken te bedekken. Op de poster stond een man met een dichte baard. Hij droeg een lang, los gewaad en had een gitaar elegant aan zijn schouder hangen. Hij had vlamme melancolische ogen, alsof hij de vreselijke bezoeken van het leven al had doorstaan, en hij zag er echt uit alsof hij vastberaden gekant was tegen al het kwaad in de wereld. Hij wierp een steelse blik naar de hemel en er viel een heleboel geld naar zijn gezicht. Het was Rhoma Irama, de dangdut-zanger, een Maleis idool in afgelegen streken – onze Elvis Presley. Onder op de poster stonden twee verklaringen die ik niet begreep toen ik net naar school ging. Maar in de tweede klas, toen ik kon lezen, leerde ik dat er met koeienletters stond: RHOMA IRAMA, HUMAN DUIT! Rhoma Irama, Geldregen!

Stel je de ergste problemen voor waar een lokaal van een basisschool mee te kampen kan hebben: een dak met zulke grote gaten dat de leerlingen vliegtuigen in de lucht kunnen zien vliegen en een paraplu moeten vasthouden als ze op een regenachtige dag les krijgen; een cementvloer die voortdurend uiteenvalt tot zand; harde

wind die de leerlingen tot in hun ziel laat beven van angst dat hun school zal instorten, en leerlingen die pas de klas in kunnen gaan als ze de geiten hebben verwijderd. Dat hebben we allemaal meegemaakt.

Grizzlybeer

Net als onze school is ook pak Harfan gemakkelijk te beschrijven. Zijn volle snor was verbonden met een dichte, doffe baard, bruin met hier en daar wat grijs. Kortom, hij zag er een beetje eng uit.

Als iemand pak Harfan naar zijn warrige baard vroeg, deed hij geen moeite om tekst en uitleg te geven maar overhandigde hij een boek met de titel *Keutamaan Memelihara Jenggot* of ‘Uitmuntende baardverzorging’. Je hoefde alleen maar de inleiding te lezen om je al te schamen dat je die vraag ooit had gesteld.

Op die eerste dag droeg pak Harfan een eenvoudig overhemd dat ooit groen moest zijn geweest maar nu wit was. Op het overhemd was nog een flauwe zweem van kleur te zien. Zijn hemd zat vol gaten en zijn broek was verschoten van het vele wassen. De goedkope, gevlochten plastic riem rond zijn lichaam zat vol gaatjes – hij droeg hem waarschijnlijk al sinds zijn tienerjaren. Omwille van het islamitisch onderwijs werkte pak Harfan al tientallen jaren onbezoldigd op de muhammadiyahschool. Hij onderhield zijn gezin van wat hij verbouwde in de moestuin bij zijn huis.

Omdat pak Harfan nogal op een grizzlybeer leek, schrokken kleine kinderen zich lam als ze hem zagen. Maar hij wist vrijwel meteen ons hart te veroveren. We keken geboeid naar zijn gebaren en hingen aan zijn lippen. Er ging een vriendelijke invloed en goedheid van hem uit. Hij had de houding van een wijze, dappere man die de bittere moeilijkheden van het leven had doorstaan, die over een oceaan van kennis beschikte, bereid was risico's te ne-

men en zich er oprecht voor interesseerde om iets zó uit te leggen dat anderen het konden begrijpen.

Die eerste dag wisten we al dat pak Harfan in zijn element was als hij voor de klas stond. Hij was een ‘guru’ in de ware zin van het woord, in de Hindibetekenis: iemand die niet alleen kennis overdraagt, maar die ook een vriend en geestelijk leidsman is voor zijn leerlingen. Zijn intonatie ging vaak op en neer, terwijl hij de randen van zijn bureau vasthield en bepaalde woorden benadrukte, waarna hij zijn handen in de lucht stak als iemand die een regendans opvoert.

Wanneer we in de klas een vraag stelden, rende hij met kleine stapjes naar ons toe en staarde hij ons met zijn kalme ogen betekenisvol aan, alsof we uiterst kostbare Maleise kinderen waren. Hij fluisterde in onze oren, reciteerde vloeiend poëzie en verzen uit de Koran en zweeg dan ineens, alsof hij dagdroomde over een geliefde die hij lang geleden had verloren.

Onze eerste les van pak Harfan luidde dat we moesten vasthouden aan onze overtuigingen en er alles aan moesten doen om onze dromen te verwezenlijken. Hij overtuigde ons ervan dat het leven gelukkig kon zijn, zelfs als je arm was, zolang je maar met verve zo veel mogelijk gaf in plaats van nam.

Als hij sprak, luisterden we verrukt, letten we aandachtig op en wachtten we ongeduldig op zijn volgende woorden. Ik voelde me een ongelooflijke geluksvogel dat ik daar was, te midden van al die wonderbaarlijke mensen. Er bestond schoonheid op die arme school, een schoonheid die ik niet had willen ruilen voor duizend dure scholen.

Bu Mus nam het over. Kennismaking. Alle leerlingen moesten stuk voor stuk naar voren komen om zichzelf voor te stellen. Ten slotte was A Kiong aan de beurt. Er werd gevraagd of hij naar voren wilde komen en dat wilde hij heel graag. Tussen zijn snikken door glimlachte hij.

‘Wil je ons alsjeblieft vertellen hoe je heet en waar je woont?’ zei

bu Mus liefdevol tegen het Hokkien-kind.

A Kiong staarde bu Mus aarzelend aan en glimlachte toen weer. Zijn vader liep door de drom ouders naar voren, wilde zijn kind in actie zien. Maar hoewel het A Kiong herhaaldelijk werd gevraagd, zei hij geen woord. Hij bleef alleen glimlachen.

‘Toe maar,’ drong bu Mus nog eens vriendelijk aan.

A Kiong antwoordde slechts met zijn glimlach. Hij wierp telkens een blik op zijn vader, die steeds ongeduldiger scheen te worden. Ik kon zijn vaders gedachten lezen: *Toe nou, jongen, vat moed en vertel hoe je heet! Zeg in elk geval hoe je vader heet, al is het maar één keer! Maak de Hokkien-Chinezen niet te schande!* Zijn vader had een vriendelijk gezicht. Hij was boer, had de laagste sociale status onder de Chinezen op Belitung.

Bu Mus probeerde hem nog één keer over te halen.

‘Goed, dit is je laatste kans om je voor te stellen. Als je er nog niet klaar voor bent, moet je naar je plaats teruggaan.’

A Kiong werd er kennelijk niet mismoedig van dat hij geen antwoord had gegeven, maar eerder nog gelukkiger. Hij zei geen woord. Hij glimlachte van oor tot oor en zijn hamsterwangen bloosden. Een tweede les: vraag nooit naar de naam en het adres van iemand die op een boerderij woont.

En zo eindigde de kennismaking in die gedenkwaardige februari-maand.

